Markova procesu klasifikācija

		stāvokļu telpa	
		diskrēta	nepārtraukta
laiks	diskrēts	Markova ķēdes ar diskrētu laiku	Markova procesi ar diskrētu laiku
	nepārtr.	Markova ķēdes ar nepārtrauktu laiku	Markova procesi ar nepārtrauktu laiku

		stāvokļu telpa	
		diskrēta	nepārtraukta
laiks	diskrēts	matricu algebra	trūkst reālu modeļu. Galīgā laikā iespējama bezgalīgi maza stāvokļa maiņa
	nepārtr.	diferenciāl-vienādojumi	stohastiskie diferenciāl-vienādojumi

Markova ķēdes ar diskrētu laiku

$\mathbf{X} = \{1,\ 2,\ 3, ..., n\}$ $\qquad$ $\mathbf{X} = \{1,\ 2,\ 3, ...\}$

$T \subseteq \{0, 1,\ 2,\ 3, ...\}$

Izpildās Markova īpašība, t.i.,

$$P(\xi(n) = j \mid \xi(n-1) = i) = P(\xi(n) = j \mid \xi(n-1) = i, ..., \xi(1) = l_1)$$

Stacionāra ķēde

$$p_{ij} \triangleq P(\xi(n) = j \mid \xi(n-1) = i) = P(\xi(k) = j \mid \xi(k-1) = i), \qquad \forall k \neq n$$

Definīcija. Stacionārai Markova ķēdei pārejas varbūtības pa vienu soli p_{ij} atkarīgas tikai no stāvokļiem i un j un paliek nemainīgas visu ķēdes darbības laiku.

$\sum_j p_{ij} = 1$ $\qquad$ Sākuma sadalījums p_i^0 $\qquad$ $\sum_i p_i^0 = 1$

$$p_j(n) \triangleq P(\xi(n) = j)$$

Pilnās varbūtības formula
$$p_j(n) = \sum_k P(\xi(n) = j \,|\, \xi(n-1) = k) P(\xi(n-1) = k)$$

$$p_j(n) = \sum_k p_{kj} p_k(n-1)$$

Analoģiski patvaļīgam soļu skaitam $p_j(n+m) = \sum_k p_k(n) p_{kj}(m)$

Pārejas varbūtībām $p_{ij}(n+m) = \sum_k p_{ik}(n) p_{kj}(m)$

– Čepmena – Kolmogorova vienādojums.

Pieraksts matricu formā.

$$P = \begin{pmatrix} p_{11} & p_{12} & p_{13} & \cdots \\ p_{21} & p_{22} & p_{23} & \cdots \\ p_{31} & p_{32} & p_{33} & \cdots \\ \multicolumn{4}{c}{\dots\dots\dots\dots\dots\dots} \end{pmatrix}$$

Atradīsim pārejas varbūtību matricu pa 2 soļiem. Pēc Č – K vienādojuma $p_{ij}(2) = \sum_k p_{ik} p_{kj}$.

Piemērs ķēdei ar 3 stāvokļiem:

$$P(2) = \begin{pmatrix} p_{11}(2) & p_{12}(2) & p_{13}(2) \\ p_{21}(2) & p_{22}(2) & p_{23}(2) \\ p_{31}(2) & p_{32}(2) & p_{33}(2) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \sum_k p_{1k} p_{k1} & \sum_k p_{1k} p_{k2} & \sum_k p_{1k} p_{k3} \\ \sum_k p_{2k} p_{k1} & \sum_k p_{2k} p_{k2} & \sum_k p_{2k} p_{k3} \\ \sum_k p_{3k} p_{k1} & \sum_k p_{3k} p_{k2} & \sum_k p_{3k} p_{k3} \end{pmatrix} =$$

$$= \begin{pmatrix} p_{11}p_{11} + p_{12}p_{21} + p_{13}p_{31} & p_{11}p_{12} + p_{12}p_{22} + p_{13}p_{32} & p_{11}p_{13} + p_{12}p_{23} + p_{13}p_{33} \\ p_{21}p_{11} + p_{22}p_{21} + p_{23}p_{31} & p_{21}p_{12} + p_{22}p_{22} + p_{23}p_{32} & p_{21}p_{13} + p_{22}p_{23} + p_{23}p_{33} \\ p_{31}p_{11} + p_{32}p_{21} + p_{33}p_{31} & p_{31}p_{12} + p_{32}p_{22} + p_{33}p_{32} & p_{31}p_{13} + p_{32}p_{23} + p_{33}p_{33} \end{pmatrix} =$$

$$= \begin{pmatrix} p_{11}p_{11} + p_{12}p_{21} + p_{13}p_{31} & p_{11}p_{12} + p_{12}p_{22} + p_{13}p_{32} & p_{11}p_{13} + p_{12}p_{23} + p_{13}p_{33} \\ p_{21}p_{11} + p_{22}p_{21} + p_{23}p_{31} & p_{21}p_{12} + p_{22}p_{22} + p_{23}p_{32} & p_{21}p_{13} + p_{22}p_{23} + p_{23}p_{33} \\ p_{31}p_{11} + p_{32}p_{21} + p_{33}p_{31} & p_{31}p_{12} + p_{32}p_{22} + p_{33}p_{32} & p_{31}p_{13} + p_{32}p_{23} + p_{33}p_{33} \end{pmatrix} =$$

$$= \begin{pmatrix} p_{11} & p_{12} & p_{13} \\ p_{21} & p_{22} & p_{23} \\ p_{31} & p_{32} & p_{33} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} p_{11} & p_{12} & p_{13} \\ p_{21} & p_{22} & p_{23} \\ p_{31} & p_{32} & p_{33} \end{pmatrix} = P^2$$

$P(3) = P^3$ utt. $P(n) = P^n$

Izmantojot apzīmējumu, $p(0) = \begin{pmatrix} p_1^0 & p_2^0 & p_3^0 & \dots \end{pmatrix}$ sākuma sadalījumam:

$$p(n) = \begin{pmatrix} p_1^n & p_2^n & p_3^n & \dots \end{pmatrix} =$$

$$= \begin{pmatrix} \sum_k p_k^0 p_{k1}(n) & \sum_k p_k^0 p_{k2}(n) & \sum_k p_k^0 p_{k3}(n) & \dots \end{pmatrix} =$$

$$= \begin{pmatrix} p_1^0 & p_2^0 & \dots \end{pmatrix} \begin{pmatrix} p_{11}(n) & p_{12}(n) & \dots \\ p_{21}(n) & p_{22}(n) & \dots \\ \dots & \dots & \dots \end{pmatrix} = p(0)P^n$$

$$p(n) = p(0)P^n.$$

Secinājums. Zinot ķēdes sākuma sadalījumu $p(0) = \begin{pmatrix} p_1^0 & p_2^0 & p_3^0 & \dots \end{pmatrix}$ un pārejas varbūtību matricu pa vienu soli

$$P = \begin{pmatrix} p_{11} & p_{12} & p_{13} & \dots \\ p_{21} & p_{22} & p_{23} & \dots \\ p_{31} & p_{32} & p_{33} & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots \end{pmatrix},$$

var atrast varbūtību jebkuram ķēdes stāvoklim patvaļīgā laika momentā un jebkuru divu stāvokļu pārejas varbūtības pa patvaļīgu soļu skaitu.

Hipotēze. Gadījuma process tika uzdots ar visu daudzdimensiju sadalījumu kopumu:

$$F_{t_1,t_2,...,t_k}(x_1,x_2,...,x_k)=P(\xi(t_1)<x_1,\xi(t_2)<x_2,...,\xi(t_k)<x_k).$$

Iespējams, ka, zinot sākuma sadalījumu $p(0)$ un pārejas varbūtību matricu *P*, iespējams iegūt daudzdimensiju sadalījumus. Ja tā, šie divi objekti pilnībā uzdotu gadījuma procesu (stacionāru Markova ķēdi ar diskrētu laiku).

Pie katra fiksēta *t* gadījuma lielums $\xi(t)$ diskrēts, tāpēc daudzdimensiju sadalījumu var rakstīt patvaļīgiem laika momentiem $n_1 \le n_2 \le ... \le n_k$ un jebkuriem stāvokļiem $i_1,i_2,...,i_k$ veidā:

$$P(\xi(n_1)=i_1,\xi(n_2)=i_2,...,\xi(n_k)=i_k).$$

Pieņemsim, ka $\xi(n_1)=i_1$, $\xi(n_2)=i_2$, ..., $\xi(n_{k-1})=i_{k-1}$. Uzrakstīsim varbūtību n_k momentā nonākt stāvoklī i_k.

$$P(\overbrace{\xi(n_1)=i_1,\,\xi(n_2)=i_2,\ldots,\xi(n_{k-1})=i_{k-1},\,\xi(n_k)=i_k}^{A}\,\big|\,\underbrace{\xi(n_1)=i_1,\,\xi(n_2)=i_2,\ldots,\xi(n_{k-1})=i_{k-1}}_{B})=$$
$$=p_{i_{k-1}i_k}(n_k-n_{k-1})$$

Izmantojot nosacītās varbūtības īpašību $P(A|B)=P(AB)/P(B)$, var rakstīt $P(AB)=P(B)P(A|B)$. Šajā gadījumā $A\subset B$ un $AB=A$, tātad $P(A)=P(B)P(A|B)$

$$P(\xi(n_1)=i_1,\,\xi(n_2)=i_2,\ldots,\xi(n_{k-1})=i_{k-1},\,\xi(n_k)=i_k)=$$

$$=P(\xi(n_1)=i_1,\,\xi(n_2)=i_2,\ldots,\xi(n_{k-1})=i_{k-1})\,p_{i_{k-1}i_k}(n_k-n_{k-1})$$

Analoģiski:

$$P(\xi(n_1)=i_1,\,\xi(n_2)=i_2,\ldots,\xi(n_{k-1})=i_{k-1})=$$
$$=P(\xi(n_1)=i_1,\,\xi(n_2)=i_2,\ldots,\xi(n_{k-2})=i_{k-2})\,p_{i_{k-2}i_{k-1}}(n_{k-1}-n_{k-2})$$

....

$$P(\xi(n_1)=i_1,\,\xi(n_2)=i_2,\ldots,\xi(n_k)=i_k)=p_{i_1}(n_1)\,p_{i_1i_2}(n_2-n_1)\ldots p_{i_{k-1}i_k}(n_k-n_{k-1})$$

Daudzdimensiju sadalījums izteikts ar sākuma varbūtību un pārejas varbūtībām.

Hipotēze ir pareiza.